

Παραλλαγές του μύθου ήρωα - τέρατος

στα αιγυπτιακά κείμενα του Νέου Βασιλείου

Άννα Καλαϊτζάκη

Υποψήφια Διδάκτωρ
Αιγυπτολογίας

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Ρόδος)

Υπότροφος του προγράμματος
Ελληνικού Ιδρύματος Έρευνας
και Καινοτομίας (ΕΛ.ΙΔ.Ε.Κ)

Γρηγόριος Κοντόπουλος

Υποψήφιος Διδάκτωρ
Αιγυπτολογίας

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Αιγαίου (Ρόδος)

Υπότροφος του Προγράμματος
Υποτροφιών Υποψηφίων
Διδακτόρων Πανεπιστημίου
Αιγαίου ΥΠΑΤΙΑ

Οι διάφορες εναλλαγές της σχετικής με τους αλλοεθνείς αιγυπτιακής ιδεολογίας, καθώς και ο κοσμοπολίτικος χαρακτήρας του αιγυπτιακού κράτους κατά την περίοδο του Νέου Βασιλείου αποδείχθηκαν ιδανικές για πολιτισμικές ανταλλαγές ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Εγγύς Ανατολή. Η αιγυπτιακή λογοτεχνία του Νέου Βασιλείου δεν μπορούσε παρά να επηρεαστεί από τέτοιου είδους πολιτισμικές ανταλλαγές. Στην παρούσα μελέτη θα εξεταστεί το ανατολικό μυθολογικό μοτίβο της μάχης του ήρωα με το τέρας και η αναπαραγωγή του στην αιγυπτιακή λογοτεχνία, όπως για παράδειγμα στην «Ιστορία των δύο αδελφών» και στις «Διδαχές προς τον βασιλιά Merikare». Μέσα από μια ιδιαίζουσα *interpretatio Aegyptiaca*, το βασικό μυθολογικό μοτίβο της μάχης του ήρωα με το τέρας, καθώς και οι διάφορες παραλλαγές του, αναπαράγονται αποτελώντας δείγμα πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ Αιγύπτου και Εγγύς Ανατολής κατά το Νέο Βασίλειο.

Λέξεις ευρετηρίου

Μοτίβο ήρωα- τέρατος
Interpretatio Aegyptiaca
πολιτισμικά δάνεια
αιγυπτιακή λογοτεχνία
μυθολογία Εγγύς Ανατολής

1. Χάρτης Αίγυπτου και Εγγύς Ανατολής (1550-1069 π.Χ) (βάσει του Van De Mieroop 2004, 7).

Οι επαφές που αναπτύχθηκαν ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Εγγύς Ανατολή κατά τη διάρκεια της Δυναστικής Περιόδου της Νειλοχώρας αλλά και η εισροή μεγάλου αριθμού αλλοεθνών στο εσωτερικό της, αποτέλεσαν πρώτης τάξεως ευκαιρία για τη δημιουργία επιρροών προερχόμενων από την Εγγύς Ανατολή. Οι αυξανόμενες επαφές των Αιγυπτίων με τους αλλοεθνείς, κατά την περίοδο του Νέου Βασιλείου, καθώς και η τοποθέτησή τους σε υψηλά ιστάμενες θέσεις της αιγυπτιακής γραφειοκρατίας, συνέβαλαν ευνοϊκά στην εισροή των ανατολιζόντων στοιχείων στην αιγυπτιακή λογοτεχνία.¹ Αυτή η ιδιαίτερη αποτύπωση των ανατολιζόντων μυθολογικών μοτίβων, βρίσκει τον δρόμο της, μέσω παραλλαγών, προς τον πυρήνα αιγυπτιακών λογοτεχνημάτων, χρονολογημένων κατά το Νέο Βασίλειο. Στην παρούσα μελέτη θα αναφερθούν η ιστορία των «Δύο Αδελφών», οι

«Διδαχές προς τον Βασιλιά Μερικαρέ» καθώς και άλλα παραδείγματα από την αιγυπτιακή λογοτεχνία. Μέσα από μια ιδιαίτερη *Interpretatio Aegyptiaca* το βασικό μυθολογικό μοτίβο της μάχης του ήρωα με το τέρας, καθώς και οι διάφορες παραλλαγές του, αναπαράγονται και αποτελούν δείγμα πολιτισμικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ Αιγύπτου και Εγγύς Ανατολής κατά την περίοδο του Νέου Βασιλείου.

Ο ήρωας απέναντι στο θηρίο Παραλλαγές ενός μύθου

Ο μύθος του ήρωα και του θηρίου αποτελεί ένα επεισόδιο του μύθου του Γιαμ και της Αστάρτης από την Ουγκαρίτ.² Η ιστορία αρχίζει με τη δημιουργία του κόσμου και τον διαχωρισμό της γης από τον ουρανό. Η εξουσία όμως του δημιουργού απειλείται από το θαλάσσιο τέρας, τον Γιαμ. Ο

2. Απεικόνιση της Ασάρτης σε στήλη από την Αίγυπτο (Louvre Museum, AO 15775· Smith 1976: 110, pl. 20:1.112· Cornelius 2008: 43, 118, Cat. 4: 4a). Σχέδιο: Άννα Καλαϊτζάκη.

ίδιος, ως άρχοντας, απαιτεί προσφορές και η θεά της συγκομιδής, Ρενενουτέτ, προσφέρει θησαυρούς, χωρίς όμως να ικανοποιούν τις απαιτήσεις του. Στη συνέχεια, η Ρενενουτέτ ζητάει από την Ασάρτη να κάνει και εκείνη μια προσφορά. Η Ασάρτη ανταποκρίνεται και πηγαίνει στην ακτή και τραγουδώντας προσπαθεί να προσελκύσει το θαλάσσιο τέρας (εικ. 2). Ο Γιαμ γεμάτος λαγνεία κυνηγά τη θεά Ασάρτη και απειλεί να πλημμύρα, αν δεν καταφέρει να την κερδίσει. Στο τέλος της ιστορίας εμφανίζεται ο Βάαλ, ο οποίος σκοτώνει το θαλάσσιο τέρας και χρίζει τον εαυτό του βασιλιά (εικ. 3). Κατά αυτό τον τρόπο, η εμφάνιση του Βάαλ δημιουργεί ένα πρωταρχικό μυθολογικό μοτίβο με βασικούς πρωταγωνιστές τον ήρωα, τη θεά και το τέρας.³

Η κλασική εκδοχή της ιστορίας διαφοροποιείται στις πόλεις νότια του ποταμού Ελεύθερου και στη Βύβλο και ο ρόλος της θεάς από συμπληρωματικός⁴ μετατρέπεται και ισχυροποιείται, υπερκερνώντας τον ρόλο του Βάαλ.⁵ Παρόλο που και στις δύο εκδοχές του μύθου ο ήρωας αντιμετωπίζει το τέρας σε μάχη, η παραλλαγή της Βύβλου αναφέρει ότι ο ήρωας σκοτώνεται και μόνο μέσα από τις ενέργειες της θεάς-συντρόφου του ανασταίνεται.⁶ Επιπλέον, σε μια δημοφιλή εκδοχή του θέματος της Βύβλου, η μάχη μεταφέρεται από το υδάτινο περιβάλλον στην ξηρά και ο ήρωας (Άδωνις) σκοτώνεται από έναν άγριο κάπρο κατά τη διάρκεια κυνηγιού.⁷

Παρά την αδιαμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία της στο τυπολογικό της λατρείας, η εκδοχή της Βύβλου άσκησε σημαντικές επιρροές σε ένα εύρος πόλεων ευρισκόμενες νότια αυτής (εικ. 1). Στη Σιδώνα η Ασάρτη συνδέεται με τον Εσμούν,⁸ στην Τύρο με τον Μελκάρτ και την Αστρονόμη, ενώ η παλαιστινιακή μυθοπλασία τοποθετεί τον Βάαλ στον ρόλο του ήρωα και το κήτος σε αυτόν του τέρατος.⁹

Στις μυθολογίες αυτών των πόλεων εμφανίζεται ένα ακόμα μοτίβο, αυτό της θάλασσας κυριευμένης από λαγνεία, η οποία κυνηγά τη θεά και την οδηγεί αρκετές φορές στην αυτοκτονία.¹⁰ Στη βιβλική εκδοχή από την Αφέκ, η Ασάρτη μεταμορφώνεται σε ψάρι για να γλυτώσει από τον τερατόμορφο Τυφώνα.¹¹ Σε άλλη παραλλαγή από την Τύρο, η αποπλάνηση της θεάς Ευρώπης από τη θάλασσα γίνεται με τη μορφή ταύρου με τη συγκεκριμένη εκδοχή να αντανακλά παλαιότερη ιστορία κατά την οποία η θεά βιάζεται από τη θάλασσα,¹² ενώ κατά παρόμοιο τρόπο η φοινικική

3. Απεικόνιση του Βάαλ σε στήλη από την Ουγκαρίτ (Sudan National Museum, Khartoum 62/8/20· Schroer 2008: Nr. 462· Cornelius 1994: 135-138, pl.32). Σχέδιο: Άννα Καλαϊτζάκη.

4. Διδαχές προς τον Μερικαρέ (Papyrus St.-Petersburg 1116A, P. Moscow 4658 & P. Carlsberg 6).

Αλταγκάρτη και ο γιος της ρίχνονται στη λίμνη από τον Μόψο, τον γιο του Λυδού, όπου καταβροχθίζονται από ψάρια.¹³

Η interpretation Aegyptiaca του μύθου

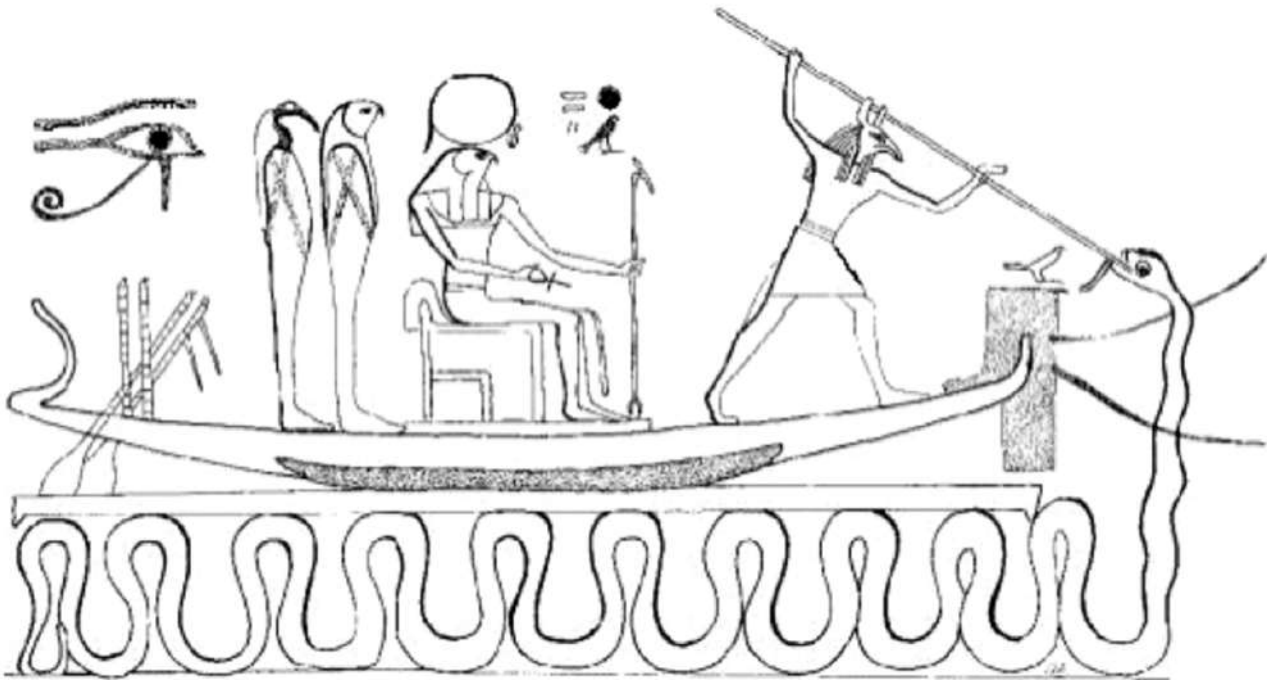
Παρά τις μυθολογικές διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Εγγύς Ανατολή, ανατολικά μοτίβα, όπως αυτό της διαμάχης ανάμεσα στον ήρωα και το τέρας, χρησιμοποιούνται τόσο στον πυρήνα εκφάνσεων της μυθολογικής σκέψης των Αιγυπτίων, όσο και σε απλές παραλλαγές του πρωταρχικού μύθου της δημιουργίας.¹⁴ Ένα κείμενο, που αντικατοπτρίζει την προσαρμογή τους στον αιγυπτιακό τρόπο σκέψης, είναι οι «Διδαχές προς τον Βασιλιά Μερικαρέ» (εικ. 4).¹⁵ Το συγκεκριμένο κείμενο απηχεί τις ασταθείς πολιτικές συνθήκες της Πρώτης Ενδιάμεσης Περιόδου (περ. 2160-2055 π.Χ.) και υπογραμμίζει

την τάση της θεολογικής διάνοησης της Αιγύπτου να αποστασιοποιηθεί από μοτίβα προσκολλημένα σε παραδόσεις του παρελθόντος.¹⁶ Οι «Διδαχές προς τον Βασιλιά Μερικαρέ» αφορούν στη διαδικασία προετοιμασίας του μελλοντικού βασιλιά από τον προκάτοχό του ούτως ώστε να είναι έτοιμος να αναλάβει το αξίωμά του μόλις αποσυρθεί ο πατέρας του. Στο συγκεκριμένο κείμενο, το μυθολογικό μοτίβο της μάχης¹⁷ ανάμεσα στον θεό και το τέρας χρησιμοποιείται με τρόπο αφαιρετικό σε μια δήλωση του πατέρα του Μερικαρέ σε σχέση με τον δημιουργό θεό και της πάλης του με το υδάτινο τέρας.¹⁸

Αναφορικά με τις παραλλαγές των μύθων, μια δημοφιλής εκδοχή του μύθου από τη Βύβλο, που αναφέρει την μάχη ανάμεσα στον Άδωνη και τον άγριο κάπρο, εμφανίζεται στην «Ιστορία του καταδικασμένου Πρίγκιπα» από τον πάπυρο Harris 500 (verso, εικ. 5).¹⁹ Στη συγκεκριμένη ιστορία, εμφανίζεται μια αφαιρετική εκδοχή της αιγυπτιακής αντίληψης περί μοίρας και πεπρωμένου. Η ιστορία εκτυλίσσεται τη στιγμή που η μοίρα (την οποία του έδωσαν οι επτά Αθώρ)²⁰ επρόκειτο να ήταν καθορισμένη εάν παρέμενε στην Αίγυπτο. Οι περιπέτειες του καταδικασμένου πρίγκιπα, οι οποίες περιλαμβάνουν την επίθεση από τον σκύλο του κατά τη διάρκεια του

5. Ιστορία του καταδικασμένου Πρίγκιπα (Papyrus Harris 500 BMEA 10060).

6. Η εξόντωση του Άποφι από τον Σηθ (Papyrus of Nu, 1100–900. Cairo, Egyptian Museum, p London BMEA 10477 (pNu), Thebantomb 131· Piankoff 1957, pl.2). Σχέδιο: Άννα Καλαϊτζάκη.

κυνηγιού,²¹ τη μεταφορά του στο υδάτινο περιβάλλον της λίμνης, όπου δέχεται επίθεση από έναν κροκόδειλο και δαίμονες, βρίσκουν πρόσφορο έδαφος στην Εγγύς Ανατολή. Η «Ιστορία του καταδικασμένου Πρίγκιπα» αντικατοπτρίζει το θέμα του Αιγύπτιου που μεταναστεύει, αντιστακλώντας αντίστοιχες μυθολογικές ιστορίες από το παρελθόν με παραλλαγές και δίνοντας έμφαση αφενός στον τρόπο με τον οποίο η μοίρα λειτουργεί εκτός Αιγύπτου, αφετέρου στον τρόπο που η Ασία παρουσιάζεται σε ιστορίες του Νέου Βασιλείου.

Σε άλλα παραδείγματα μυθολογικών σχημάτων από την Αίγυπτο με πρωταγωνιστή τον ηλιακό θεό Ρα, το μυθολογικό μοτίβο της διαμάχης ανάμεσα στο τέρας και τον ήρωα/θεό μετουσιώνεται σε μάχη ανάμεσα στον οφιοειδή δαίμονα Άποφι και τον ηλιακό θεό Ρα.²² Σύμφωνα με την ηλιακή μυθολογία, το κυκλικό ταξίδι του θεού στον αιγυπτιακό Άδη (ντουάτ) ξεκινούσε με τη δύση του ηλίου και τελείωνε με την ανατολή της επόμενης ημέρας.²³ Κατά τη διάρκεια της εβδομής ώρας της νύχτας, αγαθοδαίμονες και προστάτιδες θεότητες εξολοθρεύουν τον Άποφι και τον εμποδίζουν να φέρει την ηλιακή λέμβο σε στασιμότητα (εικ. 6). Η μεταφορά των γεγονότων της εβδομής ώρας σε

ένα επεισόδιο στο οποίο ο Σηθ²⁴ καθήμενος στην πλήρη λέμβου λογχίζει τον οφιοειδή δαίμονα, αποτέλεσε με τη σειρά του δημοφιλή αιγυπτιακή παραλλαγή της διαμάχης τέρατος θεού/ήρωα.²⁵ Κατά τρόπο παράλληλο, σε μια σειρά από μύθους της Ίσιδος (θεά), μετά από τον θάνατο του συζύγου της Όσιρι (ήρωας), έφυγαν από τον Σηθ (τέρας) για τα έλη του Δέλτα, προκειμένου να κρατήσει τον Όρο (γιος) ασφαλή.²⁶ Αποφεύγοντας πολλούς κινδύνους, όπως το θανατηφόρο τσίμπημα από σκορπιό και πολλές άλλες δοκιμασίες, ο Όρος, όταν ωρίμασε, νίκησε τον Σηθ και εκδικήθηκε για τον θάνατο του πατέρα του.²⁷

Το μυθολογικό μοτίβο της κυριευμένης από λαγνεία θάλασσας που κυνηγά την θεά μνημονεύεται στην «Ιστορία των δυο αδελφών» (εικ. 7).²⁸ Στην ιστορία περιγράφεται η σχέση δυο αδελφών, αλλά και ο ρόλος που παίζει σε αυτήν η ερωτική διάθεση της συζύγου τού ενός για τον άλλο. Εξελισσεται σε δύο μέρη: το πρώτο μέρος περιλαμβάνει τη λαγνεία της γυναίκας του Άνουβι, οδηγώντας στον ευνουχισμό του Μπάτα, του κεντρικού ήρωα της ιστορίας, και στη δολοφονία της από τον σύζυγό της, και το δεύτερο αναφέρεται στην ιστορία του Μπάτα που έχει

7. Ιστορία των δυο Αδελφών (Papyrus d'Orbiney BMEA 10183, 10).

μεταναστεύσει στην Ασία και μέσω θεϊκής παρέμβασης λαμβάνει μια γυναίκα από τους θεούς την οποία όμως φέρνει ο φαραώ στην Αίγυπτο για να γίνει η πρωταρχική σύζυγος του.

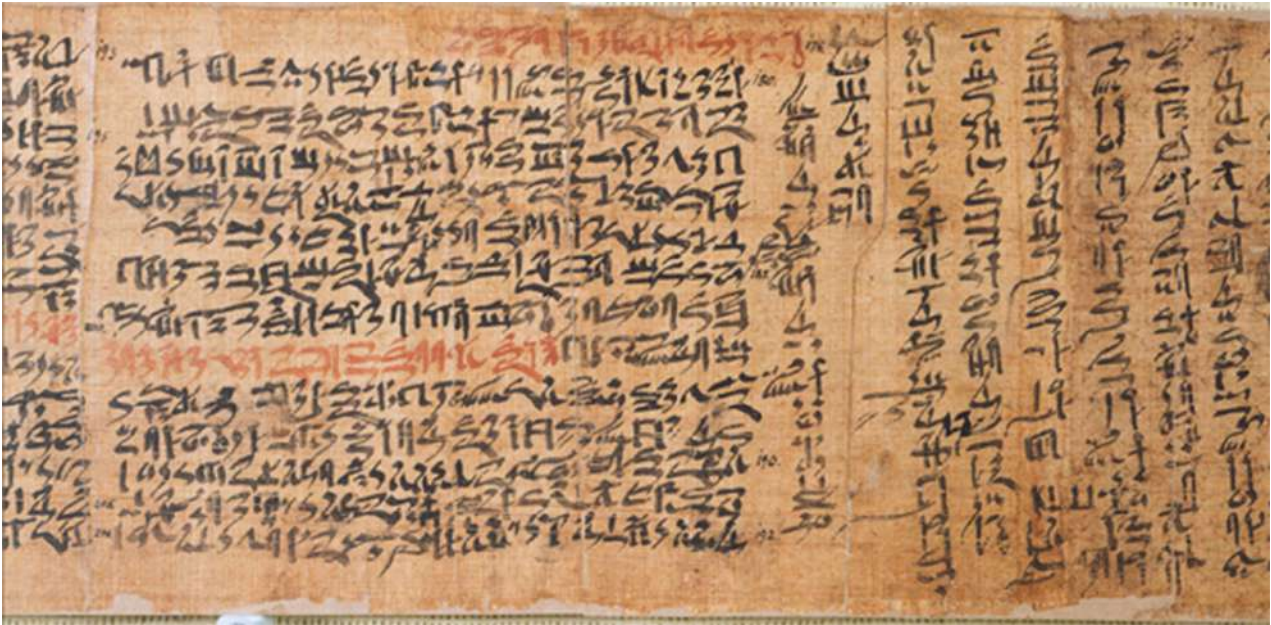
Αρκετά στοιχεία στην πλοκή της ιστορίας όπως ο ρόλος της θάλασσας, η τοποθεσία της «κοιλιάς των Κέδρων», το άρωμα που αναδύεται από τα μαλλιά της κεντρικής ηρωίδας²⁹ καθώς και το στοιχείο του ευνουχισμού του κεντρικού ήρωα, αποκαλύπτουν στοιχεία για την καταγωγή της ηρωίδας τα οποία συναντώνται στην Ανατολή, αποδίδοντας κατά αυτόν τον τρόπο στην ιστορία μια χροιά εξωτική και όχι αμιγώς αιγυπτιακή.³⁰

Οι κοινωνικές προεκτάσεις του μύθου

Τα προαναφερθέντα κείμενα, εκτός από την αναπαραγωγή μυθολογικών μοτίβων, δανεισμένων από την Εγγύς Ανατολή, εμπεριέχουν και κοινωνικές πτυχές. Η αίσθηση αποφυγής οτιδήποτε ξένου καθώς και ο νόστος για την Αίγυπτο δίνουν την θέση τους σε έναν Αιγύπτιο κοσμοπολίτη, ικανό να ταξιδέψει και να αναζητήσει την τύχη του, να κάνει οικογένεια και να διαπρέψει εκτός των συνόρων της Αιγύπτου, κάτι το οποίο η αιγυπτιακή ιδεολογία έναντι των αλλοεθνών θεωρούσε ένδειξη βαρβαρισμού.³¹ Σε αρκετές ιστορίες, όπως αυτές του καταδικασμένου πρίγκιπα και των δύο αδελφών, οι ξένες επιρροές είναι εμφανείς: οι ήρωες των ιστοριών, αντί να αισθάνονται απέχθεια για οτιδήποτε ξένο, μεταναστεύουν, φεύγουν από την Αίγυπτο, προσπαθώντας να ξεφύγουν από τη μοίρα τους και στήνουν το σπιτικό τους σε εδάφη, τα οποία η αιγυπτιακή ιδεολογία θεωρεί ενδιαπήματα του χάους. Το γεγονός αυτό αποτελεί ξεκάθαρη αντίθεση σε σχέση με ιστορίες όπως αυτή του Σινούχε (εικ. 8), που χρονολογείται στο Μέσο Βασίλειο και στην οποία η λύτρωση έρχεται μέσω της επιστροφής στην Αίγυπτο και τον ενδεδειγμένο αιγυπτιακό τρόπο ζωής.

Παρόλο που στην «Ιστορία του καταδικασμένου Πρίγκιπα» οι επτά Αθώρ τον καταριούνται τη στιγμή της γέννησής του και κάνουν την παραμονή του στην Αίγυπτο επικίνδυνη, λόγω του ότι θα σκοτωθεί από σκύλο, φίδι ή κροκόδειλο, αυτός αποφασίζει να αναζητήσει την τύχη του στην Ασία και πιο συγκεκριμένα στο βασίλειο των Μιτάννι.³² Ο πρίγκιπας βρίσκει συμπόνια, δικαιοσύνη και κοινωνική ισότητα σε ένα «βαρβαρικό» βασίλειο όπου και προσκαλείται να διαγωνιστεί μαζί με τους ευγενείς για το χέρι της ξένης πριγκίπισσας.³³ Η Αίγυπτος, εν αντιθέσει, αντί να παρείχε ασφάλεια στον πρίγκιπα, αποτελούσε το μέρος στο οποίο η κατάρα των επτά Αθώρ επρόκειτο να βρει εφαρμογή εάν ο ίδιος δεν ακολουθούσε τις απαραίτητες προφυλάξεις δεδομένου ότι η οργή της μητριάς του, μια από τις πιο αρνητικά φορτισμένες μορφές στην ιστορία της αρχαίας αιγυπτιακής λογοτεχνίας, θα τον ακολουθούσε για όλη του τη ζωή.³⁴ Παρά τις δυσκολίες που συναντά στο βασίλειο των Μιτάννι, ο πρίγκιπας καταφέρνει στο τέλος να νυμφευθεί την κόρη του ηγεμόνα των Μιτάννι και με τη βοήθειά της να ξεπεράσει την σκληρή μοίρα με την οποία τον είχαν επιβαρύνει οι επτά Αθώρ. Αν και το τέλος της ιστορίας δεν διασώζεται, αρκετά στοιχεία όπως η τοποθέτηση της πλοκής στη Μεσοποταμία, ο τρόπος με τον οποίο η Ασία παρουσιάζεται σε αυτήν αλλά και μοτίβα όπως αυτό της κόρης που περιμένει σε έναν πύργο κοιτώντας έξω από το παράθυρο, ομοιάζουν με θέματα από τη Χαναάν.³⁵

Παρόμοιες επιρροές από την Ανατολή είναι εμφανείς στην «Ιστορία των δυο αδελφών».³⁶ Πέρα από το μοτίβο του θαλάσσιου τέρατος που κυνηγάει την θεά, στο δεύτερο μέρος της ιστορίας στην «κοιλιά των κέδρων», στον Λίβανο, παρουσιάζεται η ύπαρξη κατοικίας για τον Μπάτα. Στην Αίγυπτο, ο Μπάτα είχε να αντιμετωπίσει την κακία της γυναίκας του αδελφού του καθώς και τον θυμό του. Ήταν έξω από την Αίγυπτο όταν ο

8. Ιστορία του Σινούχε (Berlin Papyrus 3022, 27–36).

δημιουργός θεός τού έδωσε μια σύζυγο και τον κατέστησε ικανό να στήσει το σπιτικό του.

Συμπερασματικά, τα προαναφερθέντα παραδείγματα δίνουν την εικόνα μιας πολιτισμικής αλληλεπίδρασης ανάμεσα στην Αίγυπτο και την Εγγύς Ανατολή. Το λογοτεχνικό θέμα της σύγκρουσης ανάμεσα στον μυθικό ήρωα/θεό και το τέρας ή της θέας που απειλείται από τη μανία της θάλασσας ή του θαλάσσιου τέρατος, γίνονται ιδιαίτερως δημοφιλή και αναπαράγονται με αρκετές παραλλαγές στην αιγυπτιακή λογοτεχνία. Το αίσθημα της

αποφυγής οτιδήποτε ξένου, που αποτελούσε από τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα της λογοτεχνίας του Μέσου Βασιλείου στην Αίγυπτο, αντικαθίσταται από μια διαφορετική αιγυπτιακή αντίληψη, καθιστώντας την Εγγύς Ανατολή χώρα φιλόξενη, όπου ο πρωταγωνιστής κάθε ιστορίας μπορούσε να βρει την αγάπη, τη συμπόνια και την ασφάλεια, χαρακτηριστικά που σε προηγούμενες περιόδους μόνο η Αίγυπτος μπορούσε να προσφέρει στους κατοίκους της.

ABSTRACT

Mythological interactions among Egypt and the Near East during the New Kingdom Period

Anna Kalaitzaki

Ph.D Candidate (Egyptology) at the University of the Aegean, Dept. of Mediterranean Studies, Greece.

Scholar of the Hellenic Foundation for Research and Innovation (H. F. R. I)

Grigorios Kontopoulos

Ph.D Candidate (Egyptology) at the University of the Aegean, Dept. of Mediterranean Studies, Greece.

Scholar of the University of the Aegean Ph.D Candidate scholarships program YPATIA

Themes in Archaeology Magazine 2017, 1(2): 236-243

The increased presence of foreigners in Egypt in several periods of its Dynastic history proved propitious towards the exercise of foreign influences. The alterations noticed in the Egyptian ideology towards foreigners through the course of the New Kingdom Period as the cosmopolitan character the Egyptian Empire gained due to extended contacts with the Asiatics the same period, proved advantageous for cultural exchanges. Literature could not be remained unaffected from such interactions. The present paper deals with the major Near Eastern mythological motif, that of the hero versus the monster and its variations, as manifested in several literature examples from the New Kingdom.

Key words: Hero-monster motif, Interpretatio Aegyptiaca, Intercultural loans, Egyptian literature, Near Eastern mythology

Σημειώσεις

- Kaiser 1959: 65, 73· Collins 1976: 57· Redford 1992: 44.
- Pinch 2002, 109· Smith 1997.
- Gaster 1952: 82-85· Sayce 1933:56-59· Redford 1992: 45. Σε παράλληλες εκδόχες του κλασικού θέματος της ιστορίας από την Ουγκαρίτ ο Βάαλ πιάνεται αιχμάλωτος σε μια υδάτινη παγίδα και φονεύεται από το τέρας Μοτ και τους ακολούθους του, βλ. Redford 1992: 45. Στην ίδια εκδόχη της ιστορίας η θεά Άνατ, σύντροφος του Βάαλ, αντιμετωπίζει τον Μοτ και ο αποθανών ήρωας ανασταίνεται μέσω των προσπαθειών και της φροντίδας της, ιστορία που βρίσκεται παράλληλα σε αυτήν της ανάστασης του Ωρου από την Ίσιδα, βλ. Pritchard 1969: 129-142· Redford 1990: 825· Ibid., 1992: 45. Για τον Μοτ βλ. Atteridge and Oden 1981: 76f., no. 29.
- Gray 1965: 28, no. 5.
- Harden 1971: 97· Robertson 1982: 323· Redford 1990:825· Ibid., 1992: 45. Η σημασία του ρόλου της σε αυτήν την εκδόχη της ιστορίας υπογραμμίζεται και από τη σύνδεσή της με τον ρόλο της μητέρας θεάς, ρόλος αναμφισβήτητα συνδεδεμένος με τη λατρεία της Ασεράχ, της μητέρας των Θεών, σε μια θρησκευτική πρακτική η οποία βρίσκεται εφαρμογή στην περιοχή της Εγγύς Ανατολής ήδη κατά τη διάρκεια της Εποχής του Χαλκού, βλ. Bernhardt 1967: 165, 170· Redford 1990: 826· Cross 1973: 31.
- Redford 1990: 827.
- Von Baudissin 1911· Redford 1990: 827.
- Harden 1971: 78· Redford 1990: 829.
- Redford 1992:45.
- Redford 1990: 829· Ibid., 1992: 46.
- Movers 1841, I: 591· Soyez 1977: 30· Redford 1992:46.
- Buhler 1968: 51· Redford 1990: 830· Ibid., 1992: 46. Για παράλληλα από την Ουγκαρίτ βλ. Schaeffer 1939: 60· Thomson 1949: 377.
- Redford 1990: 831.
- Redford 1992: 46.
- Μια ιστορία η οποία διασώζεται σε τρεις αποσπασματικούς παπύρους, τον Papyrus Leningrad III6A, ο οποίος χρονολογείται κατά το δεύτερο ήμισυ της 18ης Δυναστείας, τον P. Moscow 4658, ο οποίος χρονολογείται στο τέλος της 18ης Δυναστείας και τον P. Carlsberg 6 στο τέλος της ίδιας περιόδου, βλ. Lichtheim 1973, I: 97.
- Simpson 2003: 152-153.
- «Πρόθυμη είναι η ανθρωπότητα-το κοπάδι του θεού-αυτός (ο δημιουργός Θεός) δημιούργησε τον ουρανό και τη γη για αυτούς, υπέταξε το υδάτινο τέρας και δημιούργησε την πνοή για τις μύτες τους, για να μπορέσουν να ζήσουν», Lichtheim 1973, I: 106.
- Redford 1992: 46· Lichtheim 1973, I: 106.
- Redford 1990: 828· Lichtheim, 1976 II: 200.
- Σε έναν ρόλο παρόμοιο με αυτόν που έχουν οι «τρεις μοίρες» στη σύγχρονη ευρωπαϊκή λογοτεχνία, οι επτά Αθώρ εμφανίζονταν τη στιγμή της γέννησης κάθε παιδιού για να καθορίσουν την μοίρα του, βλ. Vandier 1964: 119-120.
- Σε μία υιοθέτηση του στοιχείου της σφαγής του Βάαλ/Αδωνη από τα σκυλιά του, βλ. Redford 1990: 824.
- Σε αυτά τα παραδείγματα ο Άποφς και η οφιοειδής μορφή του λειτουργούν ως παράλληλο του θαλάσσιου τέρατος, συνώνυμου του χάους, που χρησιμοποιείται στη μυθολογία της Εγγύς Ανατολής με τη μορφή του Γιάμ στη Χαναάν και του Λεβιάθαν στη Βύβλο, βλ. Gnirs 1998: 201, 206. Παρά τις προσπάθειες για σύνδεση του Λεβιάθαν από την Βύβλο με τη μορφή κροκόδειλου ή ιπποπόταμου, ο συσχετισμός του με τη μορφή φιδιού που κουλουριάζεται και η απόδοση στοιχείων χάους τον συνέδεσαν με τον αιγυπτιακό Άποφς, βλ. Day 1873: 62-75, Muhlestein 2011.
- Κουσουλής 2004:70.
- Η Αιγυπτιακή απόδοση του Βάαλ και των διαφόρων υποστάσεων του κατά τη διάρκεια της περιόδου του Μέσου Βασιλείου, βλ. Schneider 2003: 160-161; Ibid., 2008: 316-319.
- Redford 1992: 47· Hornung 1982: 158-159.
- Wilkinson 2003: 146· Redford 1992: 47.
- Klassens 1952· Rundle-Clark 1957:186· Redford 1992: 47· Wilkinson 2003: 146.
- P. British Museum 10183βλ. Lichtheim 1976, II: 203; Simpson 2003: 80.
- βλ. Lucian De Syriadea 6, όπου οι γυναίκες προσέφεραν τα μαλλιά τους στον Άδωνη.
- Redford 1990: 833· Leciant 1965:274· Griffiths 1980: 31, 91.
- Redford 1992: 233.
- Redford 1992: 233· Simpson 2003: 75.
- Eyre 2007: 223.
- Eyre 2007.
- Redford 1992: 234. Για το μοτίβο του πύργου βλ. Thompson 1955-1958, VI: M 372. Για το θέμα της Αστάρτης που κοιτάει από το παράθυρο βλ. Robertson 1982:315-321.
- Redford 1990: 833.

Βιβλιογραφία

- Atteridge, HW and Oden, RA. *Philo of Byblos. The Phoenician history*. The Catholic Biblical Association of America, Washington, 1981, 76.
- Bernhardt, KH. «Aschera in Ugarit und im Alten Testament», MIOF 1967, 13, 165, 170.
- Buhler, W. Europa. Ein Überblick über die Zeugnisse des Mythos in der Antiken Literatur und Kunst. Munich, 1968, 51.
- Cornelius, I. The Many Faces of the Goddess. The Iconography of the Syro-Palestinian Goddesses Anat, Astarte, Qadesh, and Asherah c. 1500-1000 BCE. OBO 204, Freiburg Schweiz/Göttingen, 2008, 43, 118.
- Cornelius, I. The iconography of the Canaanite gods Reshef and Ba'al: Late Bronze and Iron Age I periods (c 1500-1000 BCE). Vandenhoek & Ruprecht University Press, Göttingen/ Fribourg, 1994, 135-138.
- Cross, FM. *Canaanite myth and Hebrew epic. Essays in the history of the religion of Israel*. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts and London, 1973, 31.
- Day, J. *God's conflict with the dragon and the sea. Echoes of a Canaanite Myth in the Old Testament*. Harvard University Press, Cambridge, 1973, 62-75.
- Eyre, C. «The evil stepmother and the rights of a second wife», JEA 2007, 93: 223.
- Gaster, TH, «The Egyptian 'Story of Astarte' and the Ugaritic Poem of Baal», BIOR 1952, 9:82-85.
- Gnirs, AM. «Die Levantinische Herkunft des Schlangengottes», in Guksch, H. and Polz, D. (Eds.), Sonderdruckausgabenbeiträge zur Kulturgeschichte Ägyptens. Verlag Phillip von Zabern, 1998, 201, 206.
- Gray, J. *The legacy of Canaan*. The Ras Shamra texts and their relevance to Old Testament. Brill, Leiden, 1965, 28.
- Griffiths, JW. The origins of Osiris and his cult. Brill, Leiden, 1980, 31-91.
- Harden, D. *The Phoenicians*. New York: Frederick A. Praeger, 1971.
- Hornung, E. *Conceptions of God in ancient Egypt. The one and the many*. Cornell University Press, Ithaca, 1982, 158-159.
- Klassens, A. A magical statue base (socle) in the museum of antiquities at Leiden. Brill, Leiden, 1952.
- Κουσουλής, Π. Αναζητώντας την αιώνια ζωή. Θάνατος και παρέρχηση στην Αρχαία Αίγυπτο. Αρχαίο-Μεταεκαδοτική, Θεσσαλονίκη, 2004, 70.
- Leciant, J. Resherches sur les monuments thebains de la XVe dynastie dite ethiopienne. Le Caire, 1965, 274.
- Lichtheim, M. *Ancient Egyptian Literature Vol II: The New Kingdom*. University of California Press, Berkeley, 1976, 200, 203.
- Lichtheim, M. *Ancient Egyptian Literature Vol I: The Old and Middle Kingdoms*. University of California Press, Berkeley, 1973, 97-109.
- Lucian De Syria dea 6.
- Van De Mieroop, M. A History of the Ancient Near East, ca. 3000-323 BC. Oxford, Blackwell Publishing, 2004, 7.
- Movers, TC. *Die Phönizier*. E. Weber, Bonn, 1841, 591.
- Muhlestein, K. «Levantine thinking in Egypt», in Bar, S., Kahn, D. and Shirley, J.J. (Eds.), *Egypt, Canaan and Israel: History, Imperialism, ideology and Literature. Culture and history of the Ancient Near East*, 2011, 52: 190-235.
- Piankoff, A. *Mythological papyri*, Pantheon Books, New York 1957.
- Pinch, G. *Egyptian Mythology: A Guide to the Gods, Goddesses, and Traditions of Ancient Egypt*. Oxford University Press, New York, 2002, 109.
- Pritchard, JB. *Ancient Near Eastern Texts relating to the Old Testament*. Princeton University Press, Princeton, 1969, 129-142.
- Redford, DB. *Egypt, Canaan and Israel in Ancient Times*. Princeton University Press, Princeton, 1992, 44-47, 233-234.
- Redford, DB. «The sea and the goddess», in Israelit-Groll, S. (Ed.), *Studies in Egyptology presented to Miriam Lichtheim, Vol II*. Magness Press, Jerusalem, 1990, 825, 827-831, 833.
- Robertson, N. «The ritual background of the dying and rising god in Cyprus and Syro-Palestine», HTR 1982, 75: 315-321, 323.
- Rundle-Clark, RT. *Myth and symbol in ancient Egypt*. Thames and Hudson, London, 1957, 186.
- Sayce, A.H. «The Astarte Papyrus and the Legend of the Sea», JEA, 1933, 19: 56-59.
- Schaeffer, CFA. *The cuneiform texts of Ras Shamra-Ugarit*. Oxford University Press, London, 1939, 60.
- Schneider, T. «Innovation in literature on behalf of politics: The tale of the two brothers, Ugarit and the 19th Dynasty history», *Ägypten und Levante* 2008, 18: 316-319.
- Schneider, T. «Foreign Egypt: Egyptology and the concept of cultural appropriation», *Egypt and the Levant* 2003, 13: 160-161.
- Schroer, S. *Die Ikonographie Palästinas/Israels und der Alte Orient. Eine Religionsgeschichte in Bildern. Band 2: Die Mittelbronzezeit*, Fribourg, 2008.
- Simpson, WK. *The literature of ancient Egypt. An anthology of stories, instructions, stela, autobiographies and poetry*. Yale University Press, 2003, 81.
- Smith, MS. «The Baal Cycle», in Simon Parker ed., *Ugaritic Narrative Poetry*, Society of Biblical Literature, Writings from the Ancient World Series, Scholars Press, Atlanta, 1997, 9.
- Smith, HS. *The Fortress of Buhen II: The Inscriptions*, EES 48, London, 1976, 110.
- Soyez, B. *Byblos et les fetes des Adoneis*. Brill, Leiden, 1977, 30.
- Thompson, S. *Motif-index of folk literature*. Indiana University Press, Bloomington, 1955-1958, 372.
- Thomson, G. 1949. *Studies in ancient Greek society. The prehistoric Aegean*. Lawrence and Wishart, London, 377.
- Vandier, J. «Iousaas-et (Hathor)-Nebet-Hetepet», RdE 1964, 16: 119-120.
- Von Baudissin, W. 1911. *Adonis und Esmun*. Leipzig.
- Wilkinson, RH. *The complete gods and goddesses of ancient Egypt*. Thames and Hudson, London, 2003, 146.